

Stockholm den 28 april 2019

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

**Mål nr T 1969-19, Henrik Gustavsson ./ Svenska
Byggnadsarbetareförbundet, angående skadestånd**

I egenskap av ombud för Henrik Gustavsson får vi utveckla hans överklagande enligt följande. Den här skriften ersätter den tidigare ingivna.

1. YRKANDEN

- 1.1 Henrik Gustavsson yrkar att Högsta domstolen ska meddela prövningstillstånd och, med ändring av hovrättens dom, förplikta Svenska Byggnadsarbetareförbundet (Byggnads) att till honom i första hand betala 765 000 kr och i andra hand 324 727 kr, tillsammans med ränta på beloppet enligt 4 och 6 §§ räntelagen (1975:635) från dagen för delgivning av stämningsansökan till dess betalning sker.
- 1.2 Henrik Gustavsson yrkar att Högsta domstolen ska befria honom från skyldigheten att betala ersättning för Byggnads rättegångskostnader i tingsrätten och i hovrätten, och i stället förplikta Byggnads att betala ersättning för hans rättegångskostnader i tingsrätten med 485 750 kr och i hovrätten med 69 000 kr.
- 1.3 Henrik Gustavsson yrkar ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen med ett belopp som kommer att anges senare.

2. SAMMANFATTNING AV SKÄLEN FÖR PRÖVNINGSTILLSTÅND

- 2.1 Det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen.
- 2.2 Tingsrätten och hovrätten har bedömt att Byggnads har kränkt HGS Linköping AB:s rätt till egendom och föreningsfrihet enligt Europakonventionen.
- 2.3 Frågan i Högsta domstolen är om Byggnads handlande är att bedöma som kvalificerat otillbörligt och om det på den grunden motiverar skadeståndsskyldighet för ren förmögenhetsskada.
- 2.4 En allmän skadeståndsrättslig princip om utomobligatoriskt ansvar för ren förmögenhetsskada på grund av handlande som är att bedöma som kvalificerat otillbörligt erkändes i svensk rätt av Högsta domstolen i rättsfallet ”Max och Frasses” NJA 2005 s. 608.
- 2.5 Det slags handlande som bedömdes som kvalificerat otillbörligt i det rättsfallet avsåg tredje mans uppsåtliga medverkan till annans avtalsbrott. Som framgår av det rättsfallet finns det i många andra rättsordningar principer om utomobligatoriskt ansvar för uppsåtlig medverkan till annans avtalsbrott. En princip med en sådan innebörd finns också kodifierad i Draft Common Frame of Reference (DCFR) VI.-2:211 (”Loss upon inducement of non-performance of obligation”).
- 2.6 Vid sidan av det 14 år gamla rättsfallet ”Max och Frasses” finns det inga vägledande avgöranden som klargör om principen om skadeståndsansvar för kvalificerat otillbörligt handlande är begränsad till tredje mans uppsåtliga medverkan till annans

avtalsbrott, eller om principen även omfattar andra slags handlanden och har ett mer generellt tillämpningsområde.

- 2.7 Högsta domstolen har i sin mellandom i det här målet gjort uttalanden som antyder att den aktuella principen kan ha ett mer generellt tillämpningsområde än vad som framgår av ”Max och Frasses”. Högsta domstolen klargör emellertid inte vad som krävs för att ett handlande ska kunna bedömas som så kvalificerat otillbörligt att det utlöser ett sådant ansvar (NJA 2015 s. 899).
- 2.8 Principen om utomobligatoriskt skadeståndsansvar för kvalificerat otillbörligt handlande utgör ett undantag från en vedertagen rättsuppfattning att ansvar för ren förmögenhetsskada som utgångspunkt förutsätter brottslig handling eller annat lagstöd (jfr 2 kap. 2 § skadeståndslagen).
- 2.9 Med hänsyn till det rättsstatliga kravet på förutsebarhet är det av stor vikt att allmänna skadeståndsrättsliga principer som är av undantagskaraktär, och som medför begränsningar i den ekonomiska handlingsfriheten, har en tillräckligt klar innebörd. Det är dock oklart vilka slags handlanden som kan bedömas som så kvalificerat otillbörliga att de motiverar ett utomobligatoriskt ansvar för ren förmögenhetsskada.
- 2.10 Det har också betydelse att det här målet innebär att en svensk domstol för första gången har fastställt att ett privat rättssubjekt har kränkt ett annat privat rättssubjekts rättigheter enligt Europakonventionen.
- 2.11 Det är därför av stor vikt för ledningen av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar överklagandet och klargör om Byggnads

handlande är av sådant slag att det kan föranleda skadeståndsskyldighet.

3. SAMMANFATTNING AV GRUNDERNA FÖR ÖVERKLAGANDET

- 3.1 Hovrätten har gjort en felaktig bedömning i frågan om Byggnads handlande med hänsyn till omständigheterna är att anse som kvalificerat otillbörligt.
- 3.2 Hovrätten har instämt i tingsrättens bedömning att Byggnads stridsåtgärder har kränkt HGS Linköping AB:s egendomsskydd och rätt till föreningsfrihet enligt Europakonventionen. Till skillnad från tingsrätten har dock hovrätten ansett att Byggnads handlande ”ligger långt ifrån” det slags handlande som i Högsta domstolens praxis har ansetts vara så kvalificerat otillbörligt att det motiverat ett utomobligatoriskt skadeståndsansvar för ren förmögenhetsskada (se hovrättens dom s. 11 f.).
- 3.3 Henrik Gustavssons uppfattning är att hovrätten har gjort en felaktig bedömning i frågan om vilka slags handlanden som kan bedömas som kvalificerat otillbörliga. Byggnads stridsåtgärder gentemot HGS Linköping AB innefattade ett skadegörande handlande som ligger mycket nära det som bedömdes som kvalificerat otillbörligt i rättsfallet ”Max och Frasses”, nämligen tredje mans uppsåtliga medverkan till annans avtalsbrott. Även i andra rättsordningar anses ofta sådana handlingar vara skadeståndsgrundande.
- 3.4 Som ett led i stridsåtgärderna förmådde Byggnads hustillverkaren Anebyhus att begå avtalsbrott mot Mäklarbyrån i syfte att tillfoga HGS Linköping AB ekonomisk skada i form av

omsättningsbortfall. Byggnads gjorde detta eftersom förbundet kände till att HGS Linköping AB:s verksamhet var beroende av uppdrag från Mäklarbyrån, som var agent åt Anebyhus. Byggnads framkallade avtalsbrottet med direkt uppsåt att skada HGS Linköping AB och med indirekt uppsåt att skada mäklarbyrån. (Se tingsrättens dom s. 19–21 och hovrättens dom s. 5.)

3.5 Det är framförallt tre omständigheter som innebär att Byggnads handlande är att bedöma som så kvalificerat otillbörligt att det motiverar skadeståndsansvar för ren förmögenhetsskada:

- (i) Byggnads stridsåtgärder har kränkt HGS Linköping AB:s egendomsskydd och föreningsfrihet enligt Europakonventionen,
- (ii) Byggnads har som ett led i stridsåtgärderna uppsåtligen medverkat till Anebyhus avtalsbrott i syfte att tillfoga HGS Linköping AB ekonomisk skada, och
- (iii) Byggnads hade kunnat uppnå sitt huvudsakliga syfte med stridsåtgärderna genom att i stället låta HGS Linköping AB teckna ett kollektivavtal utan skyldighet att betala granskningsavgifter.

3.6 På grund av det anförda ska Högsta domstolen ändra hovrättens dom och förplikta Byggnads att betala skadestånd till Henrik Gustavsson. Det finns förutsättningar att bestämma skadeståndet till ett högre belopp än det som tingsrätten har bestämt.

4. VAD MÅLET HANDLAR OM

4.1 Henrik Gustavsson ägde och drev ett mindre byggföretag i Linköping, HGS Linköping AB, vars tre arbetstagare inte var

fackligt organiserade. Under våren 2006 kontaktades HGS Linköping AB av Byggnads i syfte att branschens kollektivavtal, Byggnadsavtalet från år 2000, skulle bli bindande för företaget, antingen genom att företaget blev medlem i arbetsgivarorganisationen Sveriges Byggindustrier eller genom att ett så kallat hängavtal tecknades mellan parterna.

- 4.2 I kollektivavtalet ingick ett system med granskningsavgifter, som innebar att 1,5 procent av de anställdas löner varje månad skulle betalas till Byggnads, enligt uppgift för att täcka förbundets kostnader för kontroll av att avtalet följdes i fråga om löner. Om en arbetsgivare var medlem i Sveriges Byggindustrier betalades granskningsavgiften genom avdrag från arbetstagarnas löner. Om arbetsgivaren i stället var oorganiserad utgjorde granskningsavgiften en tillkommande kostnad för arbetsgivaren, utöver avtalad lön. Villkoren i hängavtalet såvitt avsåg skyldighet att betala granskningsavgifter var alltså ekonomiskt tyngre för arbetsgivaren än det avtal som Byggnads hade slutit med Sveriges Byggindustrier.
- 4.3 Såväl Henrik Gustavsson som hans arbetstagare motsatte sig att HGS Linköping AB skulle bli bundet av ett kollektivavtal som innefattade skyldighet att betala granskningsavgifter till Byggnads. Bakgrunden var att Byggnadsavtalets system med granskningsavgifter skulle prövas i Europadomstolen i målet *Evaldsson and others v. Sweden* (det s.k. Evaldsson-målet). Det hade bland annat gjorts gällande i det målet att granskningsavgifterna översteg kostnaderna för Byggnads lönegranskning, och att överskottet användes i den allmänna fackliga verksamheten, vilket inte är tillåtet. Henrik Gustavsson meddelade Byggnads att HGS Linköping AB kunde teckna ett

hängavtal utan skyldighet att betala granskningsavgift. Byggnads godtog dock inte att företaget tecknade kollektivavtal utan granskningsavgifter. Parterna kom därför inte överens om något avtal, och i juni 2006 försatte Byggnads HGS Linköping AB i blockad.

- 4.4 Europadomstolen meddelade dom i Evaldsson-målet den 13 februari 2007. Domstolen förklarade då att systemet med granskningsavgifter stred mot skyddet för äganderätten enligt artikel 1 i det första tilläggsprotokollet till Europakonventionen, eftersom det inte förelåg tillräcklig transparens i fråga om hur avgifterna användes i den fackliga verksamheten. I ett särskilt tillägg till domen uttalade den svenska domaren i Europadomstolen att hon bedömde att systemet med granskningsavgifter även innefattade en kränkning av den negativa föreningsrätten, eftersom det fanns fog för uppfattningen att intäkterna från granskningsverksamheten även användes i den allmänfackliga verksamheten, som har en politisk inriktning.
- 4.5 Sedan ett nytt kollektivavtal utan granskningsavgifter hade träffats för byggbranschen tecknade HGS Linköping AB ett hängavtal i juni 2007, varefter Byggnads hävde blockaden. Kort därefter kom HGS Linköping AB på obestånd och försattes i konkurs. Enligt förvaltarberättelsen i konkursen synes blockaden ha varit den huvudsakliga orsaken till obeståndet. Henrik Gustavsson har från HGS Linköping AB:s konkursbo övertagit samtliga skadeståndsanspråk mot Byggnads.
- 4.6 Henrik Gustavsson väckte den 8 juli 2009 talan mot Byggnads vid Stockholms tingsrätt med yrkande om ekonomiskt och ideellt skadestånd, under åberopande av att Byggnads stridsåtgärder hade

kränkt HGS Linköping AB:s rätt till egendomsskydd och negativ föreningsrätt enligt Europakonventionen och att detta medförde att Byggnads även utan lagstöd kunde åläggas skadeståndsskyldighet.

- 4.7 Byggnads yrkade i första hand att målet skulle avvisas, under hänvisning till att allmän domstol inte var behörig att pröva målet. Enligt Byggnads var målet en arbetstvist som skulle prövas i Arbetsdomstolen. Såväl tingsrätten som hovrätten bedömde att målet inte var en arbetstvist och ogillade Byggnads invändning om rättegångshinder. Byggnads överklagade hovrättens beslut till Högsta domstolen, som inte gav prövningstillstånd.
- 4.8 Byggnads invände därefter att förbundet inte kunde åläggas skadeståndsskyldighet med hänvisning till att rätten att vidta stridsåtgärder är grundlagsskyddad och att överträdelser av enskildas rättighetsskydd enligt Europakonventionen inte kan medföra skadeståndsskyldighet för någon annan än staten eller kommunerna.
- 4.9 Sedan parterna i tingsrätten hade enats om att begära mellandom i frågan om Europakonventionens skadeståndsrättsliga betydelse mellan parterna, förklarade tingsrätten att sådant ansvar för privata rättssubjekt på den svenska arbetsmarknaden inte kan uppkomma vid kränkningar av rättigheter enligt Europakonventionen. Efter justering av mellandomstemat fastställde hovrätten att skadeståndsansvar för privata rättssubjekt på den svenska arbetsmarknaden inte kan uppkomma vid kränkningar av artikel 11 i Europakonventionen respektive artikel 1 i det första tilläggsprotokollet till konventionen.
- 4.10 Högsta domstolen justerade mellandomstemat och förklarade i mellandom den 17 december 2015 att om Byggnads stridsåtgärder

skulle vara oförenliga med artikel 11 i Europakonventionen respektive artikel 1 i det första tilläggsprotokollet till konventionen, så innebär det inte i och för sig att förbundet är skyldigt att betala skadestånd till Henrik Gustavsson för de skador som HGS Linköping AB kan ha orsakats till följd av stridsåtgärderna (NJA 2015 s. 899).

4.11 I ett obiter dictum i domen uttalade tre av Högsta domstolens ledamöter att den omständigheten att skadestånd inte omedelbart kan grundas på de rättighetskränkningar som skulle förutsättas enligt mellandomstemat inte utesluter att sådana rättighetskränkningar skulle kunna ge rätt till ersättning för ren förmögenhetsskada med tillämpning av allmänna skadeståndsrättsliga principer (p. 43). Den grundlagsskyddade rätten att vidta stridsåtgärder i 2 kap. 14 § regeringsformen sträcker sig inte så långt att den omfattar åtgärder som kränker den enskildes rättighetsskydd enligt Europakonventionen. Den bestämmelsen utgör därför inte något generellt hinder mot att en stridsåtgärd som utgör en konventionskränkning utlöser ett utomobligatoriskt skadeståndsansvar med tillämpning av allmänna skadeståndsrättsliga principer (p. 21).

4.12 Det uttalades vidare att skadeståndsskyldighet för ren förmögenhetsskada kan komma i fråga om Byggnads åtgärder med hänsyn till omständigheterna är att anse som kvalificerat otillbörliga (p. 35). Högsta domstolen angav inte *vad för slags handlande* som typiskt sett kan anses kvalificerat otillbörligt, eftersom detta inte lät sig bestämmas entydigt för alla fall, men angav ett antal omständigheter som i förekommande fall kan beaktas vid bedömningen av om det finns tillräckliga skäl för att ålägga skadeståndsskyldighet (p. 36–39).

- 4.13 Efter Högsta domstolens avgörande av mellandomsfrågan återupptogs handläggningen i Stockholms tingsrätt, där målet kom att inriktas på frågan om Byggnads handlande med hänsyn till omständigheterna var att bedöma som kvalificerat otillbörligt.
- 4.14 Den 8 december 2017 meddelade tingsrätten dom, i vilken den förpliktade Byggnads att betala skadestånd till Henrik Gustavsson med 140 000 kronor jämte ränta. Tingsrätten ansåg det visat att Byggnads som ett led i stridsåtgärderna hade förmått Anebyhus att vidta åtgärder som tillfogade HGS Linköping AB skada, samt bedömde att stridsåtgärderna hade kränkt bolagets egendomsskydd och negativa föreningsrätt enligt Europakonventionen. Tingsrätten ansåg att HGS Linköping AB hade försatts i en tvångssituation samt bedömde att handlandet var att bedöma som så kvalificerat otillbörligt att Byggnads skulle åläggas skadeståndsansvar för ren förmögenhetsskada. Skadeståndet bestämdes till ett skäligt belopp med stöd av 35 kap. 5 § rättegångsbalken. Tingsrätten förordnade i domen att parterna skulle stå sina egna rättegångskostnader.
- 4.15 Båda parter överklagade till Svea hovrätt, som i dom den 13 mars 2019 ogillade Henrik Gustavssons yrkande om skadestånd och i stället förpliktade honom att betala Byggnads rättegångskostnader med 2,7 miljoner kronor. Hovrätten instämde i tingsrättens bedömning att Byggnads stridsåtgärder hade kränkt HGS Linköping AB:s egendomsskydd och föreningsfrihet enligt Europakonventionen. Men tvärtemot tingsrätten ansåg hovrätten att Byggnads handlande ligger ”långt ifrån” det slags handlande som i Högsta domstolens praxis har ansetts som så kvalificerat otillbörligt att det motiverar skadeståndsansvar (se hovrättens dom s. 11 f.).

5. UTVECKLING AV SKÄLEN FÖR PRÖVNINGSTILLSTÅND

- 5.1 Det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen.
- 5.2 Vid sidan av fall där det föreligger ett kontraktsförhållande och fall där det särskilt föreskrivits om annat ersätts ren förmögenhetsskada som huvudregel bara under förutsättning att skadan har vållats genom brott (jfr 2 kap. 2 § skadeståndslagen).
- 5.3 Det nu sagda betyder inte att ansvaret för ren förmögenhetsskada är begränsat till dessa situationer. Tvärtom framgår det uttryckligen av förarbetena till skadeståndslagen att bestämmelsen i 2 kap. 2 § skadeståndslagen varken ska läsas motsatsvis eller är avsedd att utgöra hinder för en rättsutveckling i praxis mot ett vidgat ansvar för ren förmögenhetsskada (se prop. 1972:5 s. 568).
- 5.4 Detta återspeglas också i Högsta domstolens rättspraxis, enligt vilken ersättning för ren förmögenhetsskada utöver de ovan angivna fallen har ansetts kunna utgå i framförallt två *typsituationer* (se t.ex. ”Gamla vägen” Högsta domstolens dom den 8 mars 2019 i mål nr T 1559-18 p. 13 och NJA 2015 s. 899 p. 34; se även Schultz, ”Skadestånd för ren förmögenhetsskada utan lagstöd: Två och en halv huvudkategorier – och några små frågetecken”, SvJT 2017 s. 820 ff.; jfr även Andersson, ”Ansvarsproblem i skadeståndsrätten”, 2013, s. 242).
- 5.5 Den första typsituationen avser fall där det föreligger en *kvalificerad tillitssituation*. Denna typsituation har sitt ursprung i rättsutvecklingen rörande utomobligatoriskt skadeståndsansvar för vårdslösa värderingsintyg gentemot annan än uppdragsgivaren.

Denna ansvarsprincip erkändes av Högsta domstolen genom rättsfallet ”Kone” NJA 1987 s. 692 och vidareutvecklades i ”Fastigheten Pastorn” NJA 2001 s. 878. Genom rättsfallet ”Gamla vägen” har Högsta domstolen bekräftat att principen har ett mer generellt tillämpningsområde. Högsta domstolen bedömde i det sistnämnda fallet att en bostadsrättsförening hade ådragit sig skadeståndsskyldighet för ren förmögenhetsskada gentemot en förvärvare av en bostadsrätt, som förlitat sig på en felaktig uppgift i ett utdrag ur lägenhetsförteckningen om pantsättning. Högsta domstolen motiverade ansvarsskyldigheten med hänvisning till att förvärvaren av bostadsrätten med fog hade satt sin tillit till utdraget (Högsta domstolens dom den 8 mars 2019 i mål nr T 1559-18).

5.6 Den andra typsituationen, som det här målet handlar om, avser fall där det har förekommit ett *kvalificerat otillbörligt handlande*. En princip om skadeståndsskyldighet för kvalificerat otillbörligt handlande erkändes i svensk rätt av Högsta domstolen i rättsfallet ”Max och Frasses” NJA 2005 s. 608 (se t.ex. Kleineman, ”Om uppkomsten av allmänna skadeståndsprinciper – exemplet contra bonus mores som en dolusprincip i svensk rätt”, Festskrift till Stefan Lindskog, 2018, s. 389).

5.7 I ”Max och Frasses” bedömde Högsta domstolen att hamburgerkedjan Frasses hade agerat så kvalificerat otillbörligt i förhållande till konkurrenten Max att det motiverade ett utomobligatoriskt ansvar för den rena förmögenhetsskada som handlandet hade orsakat. Det kvalificerade otillbörliga handlandet bestod i att Frasses uppsåtligen hade medverkat till Lotsbåtens avtalsbrott gentemot Max och därigenom förorsakat Max ren förmögenhetsskada i form av omsättningsbortfall. Högsta domstolen framhöll särskilt att Frasses ”måste ha insett” att

avtalsbrottet skulle förorsaka Max sådan skada samt att det inte hade framkommit någonting i målet som talade för att konkurrensrättsliga hänsyn skulle göra Frasses handlande försvarligt.

5.8 Som framgår av Högsta domstolens dom i ”Max och Frasses” hade innehållet i utländsk rätt viss betydelse för bedömningen att Frasses agerande var kvalificerat otillbörligt och därmed skadeståndsgrundande. Som Högsta domstolen framhöll i domen finns det i många utländska rättssystem regler om skadeståndsansvar för den som otillbörligen ingriper i andras avtalsförhållande och därvid orsakar ren förmögenhetsskada för den ena avtalsparten. På engelska betecknas en sådan ansvarsprincip som ”inducement of breach of contract” eller ”intentional interference with contractual relations” (se, förutom de litteraturhänvisningar som finns i Högsta domstolens dom i ”Max och Frasses”, t.ex. Bernitz, ”Skadeståndsansvar för otillbörligt ingripande i avtalsförhållande och medverkan till kontraktsbrott; HD utvidgar ansvaret för ren förmögenhetsskada”, JT 2005/06 s. 626, som framhåller att en princip om skadeståndsskyldighet för medverkan till avtalsbrott är välkänd och betydelsefull i såväl common law som i kontinental rätt samt även i dansk och norsk rätt; se även Schultz, ”Skadestånd för ren förmögenhetsskada utan lagstöd: Två och en halv huvudkategorier – och några små frågetecken”, SvJT 2017 s. 824 f.).

5.9 Mot bakgrund av att regler om skadeståndsskyldighet vid medverkan till avtalsbrott är vanligt förekommande i europeiska rättsordningar har en sådan ansvarsprincip även kommit till uttryck i Draft Common Frame of Reference (DCFR) VI.-2:211 (”Loss upon inducement of non-performance of obligation”), som

innehåller modellregler för europeisk privaträtt och som utarbetats på ett komparativt underlag med utgångspunkt i europeisk rättstradition. Av den aktuella principen följer att skadeståndsskyldighet för ren förmögenhetsskada kan föreligga för tredje man vid uppsåtlig medverkan till annans avtalsbrott, som innebär skada för den förfördelade avtalsparten, om det inte finns något förhållande på den skadelidandes sida som gör handlandet försvarligt.¹

- 5.10 Vid sidan av rättsfallet ”Max och Frasses”, som avgjordes för snart 14 år sedan, finns det inga vägledande avgöranden från Högsta domstolen som belyser frågan om det närmare tillämpningsområdet för den ansvarsprincip som erkändes i det rättsfallet (se t.ex. Bernitz, ”Skadeståndsansvar för otillbörligt ingripande i avtalsförhållande och medverkan till avtalsbrott; HD utvidgar ansvaret för ren förmögenhetsskada”, JT 2005/06 s. 620 ff., som framhåller att den främsta frågan är vilken räckvidd som kan tillerkännas avgörandet ”Max och Frasses”).
- 5.11 Ansvarsprincipen i ”Max och Frasses” kan tolkas antingen som att den gäller endast tredje mans uppsåtliga medverkan till avtalsbrott som sker i syfte att orsaka skada, eller att den ger uttryck för en mer generell princip som ger domstolarna stor handlingsfrihet att efter skälighet döma ut skadestånd för ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska fall på grund av handlanden som bedöms som

---

¹ ”VI.-2:211: Loss upon inducement of non-performance of obligation

Without prejudice to the other provisions of this Section, loss caused to a person as a result of another’s inducement of the non-performance of an obligation by a third person is legally relevant damage only if: (a) the obligation was owed to the person sustaining the loss; and (b) the person inducing the non-performance: (i) intended the third person to fail to perform the obligation; and (ii) did not act in legitimate protection of the inducing person’s own interest.”

otillbörliga (se t.ex. Andersson, ”Ansvarsproblem i skadeståndsrätten”, 2013, s. 286 ff.).

5.12 De uttalanden som Högsta domstolen gör obiter dictum i sin mellandom i det här målet antyder att den aktuella ansvarsprincipen skulle kunna ha ett mer generellt tillämpningsområde (NJA 2015 s. 899). Högsta domstolens majoritet anför således att det ”inte kan uteslutas” att Byggnads skulle kunna åläggas ett utomobligatoriskt skadeståndsansvar, ”om det rättighetskränkande handlandet med hänsyn till omständigheterna är att anse som kvalificerat otillbörligt” (se p. 35 och p. 43). (Jfr t.ex. Schultz, ”Skadestånd för ren förmögenhetsskada utan lagstöd: Två och en halv huvudkategorier – och några små frågetecken”, SvJT 2017 s. 826 f., som framhåller att Högsta domstolens uttalanden i mellandomen ger intryck av att domstolen har intagit en något mer vidsträckt syn på vad som kan falla inom kategorin kvalificerat otillbörligt handlande än vad som framgår av ”Max och Frasses”; se även Kleineman, ”Om uppkomsten av allmänna skadeståndsprinciper – exemplet contra bonus mores som en dolusprincip i svensk rätt”, Festskrift till Stefan Lindskog, 2018, s. 389; samt Hellner & Radetzki, Skadeståndsrätt, 10 uppl., 2018, s. 63–70.)

5.13 Högsta domstolens uttalanden i mellandomen ger dock ingen närmare vägledning i den principiellt viktiga frågan om den aktuella ansvarsprincipens omfattning. Högsta domstolen anförde att ”vad som krävs för att ett handlande ska kunna bedömas som så kvalificerat otillbörligt, att det motiverar ett ansvar för sådan ren förmögenhetsskada som handlandet har orsakat, låter sig inte bestämmas entydigt för alla fall” (p. 36). Högsta domstolen nöjde sig i stället med att ange ett antal omständigheter som i förekommande fall kan beaktas vid bedömningen av om ett

kvalificerat otillbörligt handlande bör utlösa ett utomobligatoriskt skadeståndsansvar (se p. 36–39).

- 5.14 Henrik Gustavssons uppfattning är att flera av dessa omständigheter – hänsyn till förutsebarhet, s.k. flodvågsargument, proportionalitet och praktisk hanterbarhet – framstår som mindre väl lämpade för att bedöma fall av skadeståndsskyldighet på grund av kvalificerat otillbörligt handlande. De angivna omständigheterna är i första hand relevanta vid bedömningen av de kvalificerade tillitssituationerna. Utmärkande för sådana situationer är att det i många fall finns en stor krets skadelidande som kan göra anspråk på att ha fäst befogad tillit till t.ex. ett värderingsintyg eller ett utdrag från ett lägenhetsregister. I dessa situationer finns det ett behov av att beakta ansvarsbegränsande omständigheter av nu nämnt slag. När det i stället gäller skadeståndsskyldighet på grund av kvalificerat otillbörligt handlande ligger det dock i sakens natur att det skadegörande beteendet ofta riktar sig mot en mer begränsad krets skadelidande. Det kan därför diskuteras vilken relevans flera av de omständigheter som Högsta domstolen hänvisar till i mellandomen har i den aktuella typsituationen.
- 5.15 Sammanfattningsvis kan konstateras att det här målet aktualiserar frågan om *vilka typer av handlanden* som kan anses så kvalificerat otillbörliga att de motiverar ett utomobligatoriskt skadeståndsansvar för ren förmögenhetsskada. Det är oklart om den ansvarsprincip som kommer till uttryck i rättsfallet ”Max och Frasses” gäller endast handlingar som består i uppsåtlig medverkan till annans avtalsbrott, eller om principen har ett mer generellt tillämpningsområde som ger domstolarna stor handlingsfrihet att efter skälighet döma ut skadestånd på grund av handlingar som kan bedömas som otillbörliga. En skadeståndsrättslig princip med ett

sådant allmänt otillbörlighetsrekvisit är inte känd i svensk rätt sedan tidigare och skulle innebära ett stort avsteg från huvudregeln att ansvar för ren förmögenhetsskada som utgångspunkt förutsätter brottsligt handlande eller särskilt lagstöd. Med hänsyn till det rättsstatliga kravet på förutsebarhet är det av stor vikt att allmänna skadeståndsrättsliga principer som begränsar den ekonomiska handlingsfriheten har en tillräckligt tydlig innebörd.

- 5.16 Det har också betydelse att det här målet innebär att en svensk domstol för första gången har fastställt att ett privat rättssubjekt har kränkt ett annat privat rättssubjekts rättigheter enligt Europakonventionen (jfr AD 1998 nr 17 och NJA 2007 s. 747).
- 5.17 Det är därför av stor vikt för ledningen av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar överklagandet och klargör om det omtvistade handlandet är sådant att det kan föranleda skadeståndsskyldighet.

6. UTVECKLING AV GRUNDERNA FÖR ÖVERKLAGANDET

- 6.1 Hovrätten har gjort en felaktig bedömning i frågan om Byggnads handlande med hänsyn till omständigheterna är att anse som kvalificerat otillbörligt.
- 6.2 Hovrätten har instämt i tingsrättens bedömning att Byggnads stridsåtgärder har kränkt HGS Linköping AB:s egendomsskydd och rätt till föreningsfrihet enligt Europakonventionen, men till skillnad från tingsrätten ändå ansett att Byggnads handlande ”ligger långt ifrån” det slags handlande som i Högsta domstolens praxis har ansetts vara så kvalificerat otillbörligt att det motiverat ett

utomobligatoriskt skadeståndsansvar för ren förmögenhetsskada (se hovrättens dom s. 11 f.).

- 6.3 Henrik Gustavsson ska i det följande utveckla på vilket sätt hovrättens bedömning i det här avseendet är felaktig.
- 6.4 Hovrätten har i allt väsentligt instämt i tingsrättens bedömningar av vad som är utrett beträffande sakomständigheterna i målet (hovrättens dom s. 5 ff.). Följande är alltså utrett:

att de anställda i HGS Linköping AB även utan kollektivavtal hade försäkringar och lön som motsvarade eller var bättre än villkoren på den relevanta arbetsmarknaden i allmänhet,

att konflikten mellan Byggnads och HGS Linköping AB berodde på att Byggnads inte godtog att HGS Linköping AB önskade att få teckna ett kollektivavtal utan granskningsavgifter,

att systemet med granskningsavgifter var oförenligt med Europakonventionen, eftersom det inte förelåg tillräcklig transparens i fråga om hur avgifterna användes i den fackliga verksamheten, samt att det inte kan uteslutas att de granskningsavgifter som HGS Linköping AB eller företagets anställda skulle ha betalat om bolaget hade ingått kollektivavtal rent faktiskt skulle ha bidragit inte bara till granskningsarbetet utan även till Byggnads allmänna fackliga verksamhet,

att Henrik Gustavsson, förutom ekonomiska skäl, hade ideologiska och politiska skäl för att inte vilja gå med i Sveriges Byggindustrier eller stödja Byggnads verksamhet,

att alternativet att teckna hängavtal med Byggnads var ekonomiskt tyngre för HGS Linköping AB jämfört med alternativet att uppnå

kollektivavtalsbundenhet genom att gå med i Sveriges
Byggindustrier,

att blockaden innebar affärsmässiga nackdelar för HGS Linköping
AB bland annat i form av svårigheter att införskaffa byggmaterial
och anlita underentreprenörer,

att blockaden innefattat kontakt från Byggnads sida med Anebyhus
i syfte att HGS Linköping AB inte längre skulle få några uppdrag,
samt

att Byggnads hade kunnat uppnå sitt huvudsakliga syfte med
stridsåtgärderna genom att i stället låtit HGS Linköping AB teckna
ett kollektivavtal utan granskningsavgifter.

6.5 Sammanfattningsvis har hovrätten bedömt (i) att Byggnads under
hot om stridsåtgärder försatt HGS Linköping AB i en
tvångssituation, där båda de alternativ som presenterades för
företaget – hängavtal eller medlemskap i Sveriges Byggindustrier –
hade inneburit kränkningar av HGS Linköping AB:s
egendomsskydd och föreningsfrihet enligt Europakonventionen,
(ii) att Byggnads som ett led i stridsåtgärderna uppsåtligen
medverkat till Anebyhus avtalsbrott i syfte att tillfoga HGS
Linköping AB skada, och (iii) att Byggnads hade kunnat uppnå sitt
huvudsakliga syfte med stridsåtgärderna genom att i stället låta
HGS Linköping AB teckna ett kollektivavtal utan
granskningsavgifter.

6.6 Trots dessa utgångspunkter har hovrätten bedömt att handlandet
inte har varit så kvalificerat otillbörligt att det motiverar ett
utomobligatoriskt skadeståndsansvar. Tvärtom har hovrätten uttalat
att Byggnads handlande ”ligger långt ifrån” det slags handlande

som i Högsta domstolens praxis ansetts kvalificerat otillbörligt. Henrik Gustavssons uppfattning är att hovrätten har gjort en felaktig bedömning av vilka slags handlingen som kan medföra skadeståndsskyldighet på den aktuella grunden.

- 6.7 Enligt hovrätten har det slag av handlande som i Högsta domstolens tidigare praxis medfört skadeståndsansvar för kvalificerat otillbörligt handlande ”haft ett uppenbart syfte att skada en motpart eller att kringgå gällande regler eller avtal till skydd för den skadelidande” (hovrättens dom s. 9 f.). Denna sammanfattning är starkt förenklad och beaktar inte fullt ut att det i Högsta domstolens praxis på senare tid har utvecklats flera olika typsituationer för när ersättning för ren förmögenhetsskada kan utgå vid sidan av de lagreglerade fallen, samt att dessa typsituationer har olika ansvarsförutsättningar.
- 6.8 Den första typsituationen handlar om de *kvalificerade tillitsfallen*, där det numera finns flera vägledande avgöranden från Högsta domstolen som preciserar ansvarsförutsättningarna. Den situationen handlar om att den som lämnar en felaktig uppgift i vissa fall kan bli skadeståndsskyldig i förhållande till tredje man, om tredje man med fog har satt sin tillit till den felaktiga uppgiften. (Se rättsfallen ”Kone” NJA 1987 s. 692 och ”Fastigheten Pastorn” NJA 2001 s. 878, som båda handlar om en värderingsmans ansvar för felaktig uppgift i värderingsintyg beträffande fast egendom, ”BDO” NJA 2014 s. 727, som handlar om en revisors ansvar för felaktig uppgift i en årsredovisning, samt ”Gamla vägen” Högsta domstolens dom den 8 mars 2019 i mål nr T 1559-18, som handlar om en bostadsrättsförenings ansvar för felaktig uppgift om pantsättning i ett utdrag ur lägenhetsregistret.)

- 6.9 Den andra typsituationen handlar om skadeståndsskyldighet på grund av *kvalificerat otillbörligt handlande*. Det enda vägledande avgörandet från Högsta domstolen som tydligt avser den typsituationen är rättsfallet ”Max och Frasses” NJA 2005 s. 608. I det rättsfallet bedömde Högsta domstolen, bland annat med hänsyn till innehållet i utländsk rätt, att Frasses uppsåtliga medverkan till Lotsbåtens avtalsbrott mot Max var att anse som så kvalificerat otillbörligt att det även utan stöd i lag motiverade att Frasses ålades ett utomobligatoriskt skadeståndsansvar för ren förmögenhetsskada i förhållande till Max.
- 6.10 Vid sidan av dessa två typsituationer finns det ett antal avgöranden från Högsta domstolen som har det gemensamt att en tredje man tillskrivs en annan persons handling eller förpliktelse på grund av att de har samverkat på ett otillbörligt sätt i syfte att kringgå lag eller avtal (se t.ex. ”Gillette” NJA 1993 s. 188, där en försäljningsverksamhet flyttades från ett bolag till ett annat i syfte att kringgå en konkurrensbegränsningsklausul som formellt sett endast gällde för det första bolaget, men där Högsta domstolen bedömde att klausulen kunde åberopas även mot det senare bolaget på grund av det otillbörliga förfarandet; ”Processbolaget” NJA 2014 s. 877, där Högsta domstolen tillämpade ett slags ansvarsgenombrott för ägarna till ett aktiebolag i ett fall där ett arrangemang med ett s.k. processbolag uteslutande hade syftat till att kringgå rättegångsbalkens regler om ansvar för rättegångskostnader; samt ”Stilo-fåtöljen” NJA 2015 s. 512, där Högsta domstolen, på ett motsvarande sätt som i ”Gillette”, fann att ett vitesförbud som formellt sett endast gällde ett visst bolag kunde åberopas även mot ett annat bolag på grund av att de två bolagen hade samverkat på ett otillbörligt sätt för att kringgå vitesförbudet).

- 6.11 Det aktuella målet handlar varken om en kvalificerad tillitssituation eller en situation där två personer har samverkat på ett otillbörligt sätt i syfte att kringgå lag eller avtal, utan om den typ av kvalificerat otillbörligt handlande som avsågs i rättsfallet ”Max och Frasses” och som gäller uppsåtlig medverkan till avtalsbrott.
- 6.12 Av rättsfallet ”Max och Frasses” framgår att ett handlande som innebär att en tredje man (C) ingriper i annans avtalsförhållande, genom att medverka till en parts (A) avtalsbrott och därigenom orsakar ren förmögenhetsskada för den andra avtalsparten (B), kan anses kvalificerat otillbörligt och utlösa ett utomobligatoriskt ansvar för ren förmögenhetsskada för den tredje mannen (C) i förhållande till den förfördelade avtalsparten (B). För att ett sådant ansvar ska utlösas förutsätts att det inte finns någon omständighet som kan *rättfärdiga* tredje mans handlande (”det har inte framkommit någonting i målet som talar för att konkurrensrättsliga hänsyn skulle göra Frasses handlande försvarligt”) samt att tredje man har haft *uppsåt* att medverka till avtalsbrottet och att detta skulle tillfoga den förfördelade parten skada (”Frases måste ha insett att etableringen i lokalen skulle förorsaka Max skada”). (Jämför DCFR VI.–2:211.)
- 6.13 Med utgångspunkt i de ansvarsförutsättningar som framgår av ”Max och Frasses” framstår det som uppenbart att Byggnads får anses ha handlat på ett sätt som kan bedömas som kvalificerat otillbörligt. Som ett led i stridsåtgärderna mot HGS Linköping AB har Byggnads medverkat till Anebyhus avtalsbrott mot Mäklarbyrån i syfte att tillfoga HGS Linköping AB ekonomisk skada. Den enda anledningen till att Byggnads medverkade till avtalsbrottet var att förbundet hade vetskap om att HGS Linköping AB:s verksamhet var beroende av uppdrag från Mäklarbyrån, som

var agent åt Anebyhus. Byggnads uppsåt omfattar såväl själva avtalsbrottet som att detta skulle komma att orsaka Mäklarbyrån och HGS Linköping AB skada.

- 6.14 Det föreligger inte heller någon omständighet som kan *rättfärdiga* Byggnads skadegörande handlande. I den mellandom som Högsta domstolen har meddelat i det här målet anförs obiter dicta ett antal omständigheter som skulle kunna beaktas vid den bedömningen (NJA 2015 s. 899 p. 36–39):
- 6.15 *För det första* kan det konstateras att Byggnads stridsåtgärder har kränkt HGS Linköping AB:s egendomsskydd och föreningsfrihet enligt Europakonventionen. Det betyder att stridsåtgärderna är olagliga och att de inte omfattas av grundlagsskyddet för stridsåtgärder i 2 kap. 14 § regeringsformen (se NJA 2015 s. 899 p. 21 och p. 41). Det skadegörande handlandet kan därför inte rättfärdigas på den grunden.
- 6.16 *För det andra* kan det konstateras att HGS Linköping AB:s intresse av att inte få sina konventionsskyddade fri- och rättigheter kränkta väger tyngre än Byggnads intresse av att få kränka dem. Som hovrätten har anfört kunde Byggnads ha uppnått sitt huvudsakliga syfte med stridsåtgärderna genom att i stället låta HGS Linköping AB teckna ett kollektivavtal utan granskningsavgifter (se hovrättens dom s. 9).
- 6.17 *För det tredje* kan det konstateras att Byggnads har haft det uppsåt som krävs för ansvar. Som angetts ovan krävs enligt ”Max och Frasses” uppsåt endast i förhållande till det faktiska händelseförloppet och skadan. Detta motsvarar det straffrättsliga uppsåtskravet, som Högsta domstolen hänvisar till i sin mellandom (NJA 2015 s. 899 p. 37), samt det uppsåtskrav som anges i den

europiska kodifieringen av den aktuella rättsprincipen (DCFR VI.–2:211). Hovrättens bedömning att det krävs att Byggnads haft insikt i det förhållandet att handlandet varit rättsstridigt och utgjort en rättighetskränkning är alltså felaktig (hovrättens dom s. 10).

- 6.18 *För det fjärde* kan det konstateras att Högsta domstolens hänvisning till hänsyn till förutsebarhet, s.k. flodvågsargument, proportionalitet och praktisk hanterbarhet inte gör sig gällande med någon styrka i ett typfall som det aktuella (NJA 2015 s. 899 p. 38). Dessa ansvarsbegränsande omständigheter är i första hand relevanta i de kvalificerade tillitssituationerna, som till skillnad från den nu aktuella situationen inte sällan avser skador som kan träffa en mycket stor krets skadelidande (se t.ex. ”BDO” NJA 2014 s. 727 p. 17 samt ”Gamla vägen” Högsta domstolens dom den 8 mars 2019 i mål nr T 1559-18 p. 11).
- 6.19 *För det femte* medför inte hänsyn till det arbetsrättsliga systemet hinder mot skadeståndsskyldighet (jfr NJA 2015 s. 899 p. 39). Skälet till att Henrik Gustavsson väckte talan mot Byggnads i allmän domstol, och inte i Arbetsdomstolen, är att de arbetsrättsliga reglerna inte innefattar någon rätt till skadestånd i situationer där en stridsåtgärd är tillåten enligt de arbetsrättsliga reglerna, men kränker den enskildes rättighetskydd enligt Europakonventionen. Arbetsdomstolen har i flera avgöranden framhållit att Europakonventionen kan åberopas i tvister mellan enskilda, men att det i fall när en stridsåtgärd innefattar kränkningar av Europakonventionen saknas ”uttryckliga regler om de sanktioner i form av skadestånd eller annat som skall drabba den som bryter mot fredsplikten” (se ”Kellerman” AD 1998 nr 17 och AD 2001 nr 20). Det förhållandet att Arbetsdomstolen i ett fall har hänvisat till Europakonventionen för att underlåta att tillämpa en bestämmelse i

ett kollektivavtal om skyldighet att betala granskningsavgift medför inte någon annan bedömning (se ”Elektrikermålet” AD 2012 nr 74). Utgångspunkten är att allmän domstol är behörig att pröva alla mål som inte uttryckligen är undantagna från dess behörighet. De arbetsrättsliga reglerna innehåller inga regler om skadestånd som gäller för den aktuella situationen. Stridsåtgärder som kränker den enskildes rättighetskydd enligt Europakonventionen är dessutom olagliga och faller utanför det arbetsrättsliga systemet. Henrik Gustavssons uppfattning är därför att hänsyn till det arbetsrättsliga systemet inte utgör hinder mot att Byggnads förpliktas att betala skadestånd i det här målet. Hovrätten konstaterar att frågan om Arbetsdomstolen skulle kunna döma ut skadestånd i en situation som den förevarande inte har ”ställts på sin spets” men spekulerar i att en sådan talan ”skulle kunna bli föremål för Arbetsdomstolens prövning inom ramen för det regelverk som faller under den domstolens behörighet” (hovrättens dom s. 11). Hovrättens hänvisning till ett regelsystem som inte innehåller någon möjlighet till skadestånd medför alltså i praktiken att Henrik Gustavsson ställs utan ett effektivt rättsmedel för att tillvarata sina rättigheter enligt Europakonventionen (se artikel 13 Europakonventionen). En annan konsekvens av hovrättens bedömning är att det i stället kan bli staten som får ta ansvar för den rättighetskränkning som Byggnads har utfört. Henrik Gustavssons uppfattning är att övervägande skäl talar för att det är Byggnads och inte staten som ska ansvara för Byggnads olagliga stridsåtgärder.

- 6.20 Sammanfattningsvis är det framförallt tre omständigheter som innebär att Byggnads handlande i det här fallet bör anses som kvalificerat otillbörligt: (i) Byggnads stridsåtgärder har kränkt HGS Linköping AB:s egendomsskydd och föreningsfrihet enligt

Europakonventionen, (ii) Byggnads har som ett led i stridsåtgärderna uppsåtligt medverkat till Anebyhus avtalsbrott i syfte att tillfoga HGS Linköping AB ekonomisk skada, och (iii) Byggnads hade kunnat uppnå sitt huvudsakliga syfte med stridsåtgärderna genom att i stället låta HGS Linköping AB teckna ett kollektivavtal utan granskningsavgifter.

- 6.21 Detta medför att Högsta domstolen med ändring av hovrättens dom ska förplikta Byggnads att betala ersättning till Henrik Gustavsson för den skada som handlandet har förorsakat HGS Linköping AB. Det finns förutsättningar att bestämma skadeståndet till ett högre belopp än det som tingsrätten har bestämt.

7. FRÅGAN OM FÖRDELNING AV RÄTTEGÅNGSKOSTNADERNA

- 7.1 Henrik Gustavssons yrkande om ersättning för rättegångskostnader gäller även om Högsta domstolen, efter att ha gett prövningstillstånd, inte ändrar hovrättens dom.
- 7.2 Henrik Gustavssons uppfattning är att hovrätten, med stöd av grunderna för bestämmelsen i 18 kap. 4 § rättegångsbalken, i vart fall borde ha förordnat att vardera parten ska stå sin kostnad.
- 7.3 *För det första* har tyngdpunkten i målet avsett frågorna om Byggnads alls kan bli skadeståndsskyldigt för stridsåtgärder som kränker den enskildes rättighetsskydd enligt Europakonventionen, samt om de aktuella stridsåtgärderna har kränkt HGS Linköping AB:s egendomsskydd och föreningsfrihet enligt Europakonventionen. Det är Henrik Gustavsson som har fått framgång i dessa två frågor. Frågorna om vad som utgör ett

kvalificerat otillbörligt handlande och om skadans storlek har utgjort en mindre del av målet.

7.4 *För det andra* anser Henrik Gustavsson, av skäl som angetts ovan, att hovrättens dom innebär ett åsidosättande av hans rätt till ett effektivt rättsmedel enligt artikel 13 Europakonventionen. Som Högsta domstolen uttalade i rättsfallet NJA 2012 s. 211 p. 43 kan det som följer av 18 kap. rättegångsbalken om rättegångskostnader behöva modifieras för att tillgodose kravet på att Sverige ska tillhandahålla ett effektivt rättsmedel.

7.5 *För det tredje* kan det ifrågasättas om det i fall som det förevarande, där hovrätten har fastställt att Byggnads har gjort sig skyldigt till kränkningar av HGS Linköping AB:s konventionsskyddade rättigheter, samtidigt som det framstår som uppenbart att Henrik Gustavsson har haft skälig anledning att få tvisten prövad (jfr 6 kap. 7 § skadeståndslagen), kan anses förenligt med rätten till en rättvis rättegång enligt 2 kap. 11 § andra stycket rättegångsbalken att förordna om rättegångskostnader på det sätt som hovrätten har gjort.

8. BEVISUPPGIFT

8.1 För det fall det behöver föras bevisning i målet åberopar Henrik Gustavsson samma bevisning i Högsta domstolen som i hovrätten (se hovrättens aktbilaga 5).

Som ovan

Fredrik Bergman

Rikard Samuelsson